

Ἄνθρωπος καὶ Πατρίδα.

Σημειώσεις γιὰ τὴν κρίση
καὶ τὸ ἀνθρωπολογικὸ τῆς πρόβλημα

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΙΑΚΑ*

Ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ὡς ζῶου εἶναι κοινωνική. Ὡς ἀνθρώπου, εἶναι κοινωνική-πολιτισμική. Εἶναι «ζῶον πολιτικόν» ὁ ἀνθρωπος. Ὡς ἐκ τούτου, εἶναι πάντοτε ὑπόσταση πολιτισμικοῦ κοινωνικοῦ πεδίου καὶ μόνο ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια μποροῦμε νὰ λέμε, ὅτι εἶναι ὑποκείμενο.

Ὁ ἀνθρωπος ὑφίσταται ὡς ὑποκείμενο μέσῳ τῆς συνδρομῆς δύο κλήσεων, τῆς αὐτο-ἐπιβεβαιωτικῆς καὶ τῆς αὐτο-ὑπερβατικῆς. Διὰ τῆς αὐτοεπιβεβαιωτικῆς ἀναπαράγει τὸν ἑαυτό του ὡς φυσικὴ ἀτομικότητα. Διὰ τῆς αὐθυπερβατικῆς ἀναπαράγει τὴν κοινωνία στὴν ὁποία ἀνήκει. Ὁ ὑπαρξιακὸς χρόνος του «μοιράζεται στὰ δύο»: ὡς ἀνταπόκριση στὸ κάλεσμα τῆς ἀτομικῆς του φύσης καὶ ὡς ἀνταπόκριση στὴν κλήση τῆς ὑπερατομικῆς του φύσης.

Οὐσιώδης εἶναι ἐδῶ ἡ ἀπάντηση στὴν κλήση «νὰ κάνει τὸ καλόν». Τὸ Καλὸ ὡς βασικὴ παράμετρος τοῦ «παραδειγματικοῦ» ἐκφέρεται κατ' ἀρχὴν καὶ ἐν γένει ὡς ὑπερατομικὸ ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴ «Κεφαλὴ» τοῦ συλλογικοῦ. Καὶ ἀκριβῶς, ἡ αὐθυπερβατικὴ πραγματοποίηση τοῦ «ὑπερατομικοῦ καλοῦ» εἶναι αὐτὴ πού ἀναπαράγει τὸ συλλογικὸ ὡς ὑποκείμενο, ὡς πατρίδα. Ἡ προσπάθεια ἀνάλυσης καὶ ὑποστήριξης τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ, στὴν ὁποία καὶ ἀμέσως περνοῦμε, θὰ μᾶς ἀποκαλύψει πολὺ ἐνδιαφέρουσες καὶ θεμελιώδεις ὀψεις τοῦ θέματός μας.

Τρεῖς τύποι ἀτομικοῦ ὑποκειμένου

Ὡς ὑποκείμενα οἱ ἀνθρωποὶ διακρίνονται σὲ τρεῖς κατηγορίες ἢ τύπους. Ὁ πρῶτος τύπος περιλαμβάνει ὄλους ἐκείνους πού θέλουν νὰ ζοῦν μόνο γιὰ τὸν

---

* Ὁ Θεόδωρος Ζιάκας εἶναι συγγραφέας. Τὸ παρὸν ἄρθρο ἀποτελεῖ προδημοσίευση τοῦ νέου βιβλίου του μὲ τίτλο: *Πατριδεγωφάγος, Ἡ νόσος τῆς Πόλεως*.

ἐαυτό τους, γιὰ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸ συμφέρον. Τὶς κοινωνικὲς ὑποχρεώσεις τοὺς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὶς βλέπουν σὰν ἀγγραβία, πού σὺδέποτε θὰ τὴν ἀναλάμβαναν οἰκιοθελῶς, ἂν ἡ «Κεφαλὴ» τοῦ συλλογικοῦ δὲν τοὺς τρομοκρατοῦσε μὲ τὴν ἰσχύ της. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀντιμετωπίζουν τὸ ὑπερατομικὸ «Καλό». Ὅταν μποροῦν νὰ τὸ ἀποφύγουν, τὸ ἀποφεύγουν. Τὸ μέρος τῆς ζωῆς τους, πού ἀναγκάζονται νὰ διαθέσουν γιὰ ὑπερατομικοὺς σκοποὺς, τὸ αἰσθάνονται σὰν θυσία. *Θυσία στανική* ἢ στὴν καλύτερη περίπτωση σὰν «ἐξίλαστήρια» θυσία.

Ὁ δεῦτερος τύπος περιλαμβάνει ἐκείνους, πού δὲν θέλουν νὰ ζοῦν μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ καὶ «γιὰ τὸ σύνολο». Θεωροῦν σωστό οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ ἐκπληρώνουν ἀγόγγυστα τὶς κοινωνικὲς τοὺς ὑποχρεώσεις καὶ νὰ πράττουν ὅ,τι τὸ ὑπερατομικὸ «Καλό» ἀπαιτεῖ ἀπ' αὐτούς. Προσπαθοῦν, ἔτσι, νὰ εἶναι «ἐνάταξι» μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν Καίσαρα, ἀφ' ἑνός, καὶ μὲ τὸν ἑαυτό τους, ἀφ' ἑτέρου. Προσπαθοῦν «νὰ κάνουν τὸ καλό» καὶ νὰ ἐκπληρώνουν τὶς κοινωνικὲς ὑποχρεώσεις τους, ὅχι ἐπειδὴ φοβοῦνται τὴν τιμωρία, ἀλλὰ ἐπειδὴ «αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό». Τὴν *θυσία*, στὴν ὁποία ὑποβάλλονται γιὰ τὸ «συλλογικὸ καλό», τὴν αἰσθάνονται ὡς *ἠθικὸ καθήκον*.

Ὁ τρίτος τύπος περιλαμβάνει ἐκείνους πού μποροῦν νὰ ποῦν, ὅπως ὁ Ἄπ. Παῦλος, «*ζῆ ἐν ἐμοὶ Χριστός*». Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπέρριψαν τὴν ἀκροβασία ἀνάμεσα στὶς δύο ἀντιθετικὲς ἀπαιτήσεις, μὲ ἓνα ριζικὸ διάβημα: ἐγκατέλειψαν τελείως τὴν *φιλαυτία* τους. Τὸ χθεσινὸ ἐγωιστικὸ θέλημα ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ παράδοξο εἶναι ὅτι «τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ δὲν περιορίζει τὸ δικό τους θέλημα, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι τώρα τὸ δικό τους θέλημα. Ὅλος ὁ χρόνος τους, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀφιερωμένος σὲ Ἐκεῖνον, ἀνήκει στοὺς ἴδιους, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ δικοὶ Του εἶναι». Τὸ παράδοξο εἶναι, ἐπίσης, ὅτι ὅλος ὁ χρόνος τοῦ Χριστιανοῦ ἀνήκει ταυτόχρονα στὸ συλλογικὸ, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ αὐτοθυσιαστικὴ ἐνσάρκωση τοῦ κοινωνικοῦ ἀπολύτου καὶ ὅλον του τὸν χρόνο γιὰ τοὺς ἄλλους ἐργάζεται, -«*ἕως ἄρτι*».

Τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν αὐτῶν τύπων ὑποκειμένου εἶναι: Ἰδιώτης, Πατριώτης, Χριστιανός. Μιλώντας γιὰ τρεῖς «τύπους», δὲν λέω, ὅτι ἐσὺ κι ἐγὼ ἀγαπητὴ ἀναγνώστη, μαζί μὲ τοὺς φίλους μας, εἴμαστε «καθαρὴ» ἐνσάρκωση τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου τύπου. Στὴν πραγματικότητα μετέχουμε, ἄς ποῦμε, καὶ στοὺς τρεῖς τύπους σὲ κάποιον «ποσοστό».

Θὰ μπορούσαμε, ἴσως, νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν γνωστὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, «πὺν ζεῖ μετακινούμενος σὲ τρία δωμάτια –τὰ γνωρίζει καὶ τὰ τρία– ἀλλὰ ἐπιλέγει νὰ περῶ περισσότερο καιρὸ στὸ ἓνα, λιγότερο στὸ ἄλλο καὶ μηδαμινὸ

στο τρίτο. Μέχρι πού καταλήγει να ζει μόνιμα στο ένα απ' αυτά, έχοντας κάποια μνήμη και συνείδηση τῶν ἄλλων».

Τρεῖς τύποι συλλογικοῦ ὑποκειμένου

Ἄς δοῦμε τώρα τοὺς τύπους συλλογικοῦ ὑποκειμένου, πού ἀντιστοιχοῦν στοὺς τρεῖς τύπους ἀτομικοῦ ὑποκειμένου.

α) *Τοῦ Ἰδιώτη*

Ἡ ἐκ μέρους τοῦ τυπολογικοῦ *Ἰδιώτη* ἀναπαραγωγή τοῦ συλλογικοῦ βασίζεται ἀποκλειστικὰ στὸν φόβο, τὸν φυσικὸ καὶ μεταφυσικὸ. Βασίζεται στὴν ἐσωτερικέυση τοῦ φόβου, ἡ ὁποία παράγει τὴ μηχανικὴ τήρηση τοῦ Νόμου ὡς συνήθεια, ἡθὴ - ἔθιμα, «κουλτούρα». Τὸ σύστημα πατρίδος, πού ἀντιστοιχεῖ στὸν Ἰδιώτη, εἶναι τὸ δεσποτικὸ σύστημα πατρίδος.

Ἐμβληματικὴ μεταφυσικὴ «Κεφαλὴ» του εἶναι ὁ Μολώχ, ὁ ὁποῖος ἀρέσκειται νὰ «τρῶει τὰ παιδιά» τοῦ Ἰδιώτη. Ὁ Ἰδιώτης ἀναπαράγει τὴν φυσικὴ ἀτομικότητά του, ὡς δούλος τοῦ δεσποτικοῦ συστήματος καὶ θυσιαστικὸς τροφодότης τῆς «μολωχιστικῆς» μεταφυσικῆς «Κεφαλῆς» του. Ὅλες ἐν γένει οἱ γνωστὲς ἱστορικὲς ὑποστάσεις τοῦ δεσποτικοῦ συστήματος, δουλοκτητικὲς καὶ δουλοπαροικιακὲς, ὑπόκεινται στὴν ἀνθρωπολογικὴ αὐτὴ προδιαγραφή.

β) *Τοῦ Πατριώτη*

Ὁ Πατριώτης γνωρίζει ὅτι ὁ ἠθικὸς «φόρος» πού καταβάλλει στὸ ὑπερατομικὸ Καλὸ, «χρηματοδοτεῖ» τὴν ἀναπαραγωγή τοῦ συλλογικοῦ ὡς ὑποκειμένου, ὡς Πατρίδος. Τὸ σύστημα πατρίδος πού τοῦ ἀντιστοιχεῖ ὡς τύπου, εἶναι ἡ Πόλις καὶ τὸ Ἔθνος. Ἡ Πόλις γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐκδοχὴ Πατριώτη καὶ τὸ Ἔθνος γιὰ τὴν νεωτερικὴ ἐκδοχὴ. Ἀναπαράγοντας τὴν Πόλιν του ἢ τὸ Ἔθνος του, ὁ Πατριώτης ἀναπαράγει τὸν ἑαυτό του ὡς «ἐλεύθερο ἄνθρωπο», ὡς Πολίτη. Ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ «Πολίτη», ὁ Πατριώτης ὑπόκειται σὲ ἐξελικτικὴ διαβάθμιση (βασιλεία, ἀριστοκρατία, δημοκρατία). Ἀνάλογα, βέβαια, μὲ τὴν ἔκταση τῆς μετοχῆς του στὴν κεκτημένη συλλογικὴ αὐτονομία, πού ὡς βάση της ἔχει πάντοτε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Πατρίδας.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι τόσο ἡ Πόλις ὅσο καὶ τὸ Ἔθνος περιλαμβάνουν πάντοτε περισσότερους Ἰδιῶτες παρὰ Πατριῶτες. Δὲν ἐννοῶ τοὺς «ξένους» («μετοίκους» καὶ «δούλους», πού μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν Ἰδιῶτες στὶς πατρίδες τους), ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ σύστημα τῶν Πατριωτῶν-Πολιτῶν (δηλαδὴ τῶν μετόχων

της κεκτημένης συλλογικής ἐλευθερίας) διακρίνεται σὲ δύο «πατώματα»: στὸ πρῶτο, ὅπου ὁ ἄνθρωπος «ιδιωτεύει» καὶ στὸ δεύτερο, ὅπου «πολιτεύεται».

Ἡ μεταφυσικὴ «Κεφαλὴ» τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Ἔθνους προσλαμβάνει, ἐπίσης, μεικτὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὅποια καὶ ἐξελίσσονται μαζὶ μὲ τοὺς δύο τύπους. Μὲ τὴ μετάβαση στὸ σύστημα πατρίδος τοῦ Πατριώτη, ὁ προ-πολεστικός - προ-ἐθνικός Μολῶχ ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸν ἥπιο «πολιούχο» ἢ «ἐθνοῦχο» θεό, ἥρωα ἢ ἅγιο. Πρόκειται γιὰ μεταφυσικὲς «Κεφαλές», οἱ ὁποῖες ὑποστασιοποιοῦν τὴν Πατρίδα κατὰ τὴν ἀνοδικὴ φάση τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Ἔθνους ἕως τὴν συμβατικὴ στιγμή τῆς ἀκμῆς τους, ὅποτε καὶ μεταλλάσσονται, κατὰ κανόνα, σὲ ἀπρόσωπη ὑπερατομικὴ Ἀρχὴ μὲ κανονιστικὴ ἀπλῶς δικαιοδοσία. Ὁ Δίας π.χ. «συναξιοδοτεῖται». Παύει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὶς πολιτικὲς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑποκαθίσταται ἀπὸ τὴν βασικὴ του θεία ιδιότητα, πού εἶναι ἡ Δικαιοσύνη ὡς Λόγος τοῦ παντός¹. Δηλαδή, ὁ ἄρμονικὸς ἐριστικὸς Λόγος ὡς ἀπρόσωπη-κανονιστικὴ ὑπερατομικὴ Ἀρχή.

Ὁμολογες τῆς ἀρχαίας ἀπρόσωπης ὑπερατομικῆς Ἀρχῆς, κανονιστικὲς ἐπίσης, εἶναι οἱ νεωτερικὲς ἐκδοχὲς Λόγου: τῆς Φύσης, τῆς Ἱστορίας, τῆς Προόδου (τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης κοπῆς: φιλελεύθερης, ἀταξικῆς, φυλετικῆς κ.ἄ.).

γ) Τοῦ Χριστιανοῦ

Τὸ συλλογικὸ ὑποκειμένο πού ἀναπαράγει ὁ Χριστιανὸς εἶναι τὸ πάντοτε μισούμενο καὶ ἀποπεμπόμενο ἀπὸ τὸν κόσμον ἐκκλησιαστικὸ συλλογικὸ. Φαίνεται πολὺ ὀξύμωρο γιὰ νὰ εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ εἶναι. Ὁ ἀναγνώστης καλεῖται νὰ θυμηθεῖ τοὺς δομικοὺς φενακισμούς, γιὰ τοὺς ὁποίους μιλήσαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο. Ὅσο προχωροῦμε, οἱ φενακισμοὶ αὐτοὶ θὰ διευκρινίζονται περισσότερο καὶ θὰ ἐξηγοῦν τὸ φαινομενικῶς ὀξύμωρο.

Ὁ Ἐσταυρωμένος, «τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον», τὸ ἀπολύτως ἀθῶο θῦμα, εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου θυμάτων. Διαμελίζεται συνεχῶς, μηδέποτε δαπανώμενος, ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς λάτρεις - δούλους Του, ἐνῶ πολλὰ τὰ «πιστά» παράσιτα, ἐγκαταβιώνουν στὸ ἱστορικὸ κέλυφος τοῦ Λόγου Του. Καθὼς, ὅμως, ἀποσπᾶ τὸν θῦτη ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ θεοὺς - θύτες καὶ τὸν κάνει δικό Του «λάτρη» - θύτη, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ - Θύματος ρίχνει ἄπλετο φῶς στὸ κεκρυμμένο ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μυστήριον τῆς Ἰσχύος, ἀπεργαζόμενος τὴν ἄνευ βίας, ἐξουσίας καὶ ἐπιβολῆς ὑπέρβασή της. «Ἡ δύναμις του ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».

1. Βλ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ ΣΠ., *Ἡ πολιτικὴ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων* (Ἐκδόσεις Γρηγόρης).

Τὸ ἐκκλησιαστικὸ συλλογικὸ εἶναι «σῶμα Χριστοῦ», ἐπειδὴ ὁ Χριστιανός, ἀντικαθιστώντας τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστό, ἔγινε «κύτταρο» τοῦ συλλογικοῦ «σώματος» τοῦ Χριστοῦ. Τρέφεται ἄλλωστε μυστηριακὰ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα Του. Βέβαια τὸ ἐκκλησιαστικὸ συλλογικὸ «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἐξ οὗ καὶ ἀποπεμπόμενο. Εἶναι «ἄλλο σύστημα πατρίδος». Ἄλλο μὲν, ἐντὸς δέ, τῶν συστημάτων πατρίδος τοῦ «πρωτικοῦ» κόσμου. Ὅπου καὶ καλεῖται νὰ λειτουργεῖ σὰν ἀντισηπτικὸ (ἄλλας τῆς γῆς) καὶ σὰν ἀνανομηματοδοτικὴ πηγὴ (φῶς τοῦ κόσμου). Ὑπ’ αὐτὴ τὴν ἔννοια, τὸ ἐκκλησιαστικὸ συλλογικὸ γίνεται ὁ ἐσώτερος συνεκτικὸς πυρῆνας τῶν συστημάτων πατρίδος τοῦ Ἰδιώτη καὶ τοῦ Πατριώτη. – Ὅπως ἡ ψυχὴ σὲ σχέση μὲ τὸ σῶμα, διαβάζουμε στὴν πρωτοχριστιανικὴ Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον. Τὸ σῶμα μισεῖ τὴν ψυχὴ, γιατί δὲν τὸ ἀφήνει νὰ κάνει ὅ,τι τοῦ κατέβη. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ ἀγαπᾷ τὸ σῶμα καὶ τὸ φροντίζει. Δὲν τὸ ἐγκαταλείπει ποτέ. Μόνο μὲ τὸν θάνατο καὶ παρὰ τὴν θέλησὴ της. – Διευκρινίζει ὁ ἀρχαῖος ἐπιστολογράφος.

Ἡ εἰδικὴ αὐτὴ σχέση (ὅπως ἡ ψυχὴ μὲ τὸ σῶμα) ἔκανε τὸν ὀνοματικῶς «ξεχασμένο» Ἑλληνα χιλιόχρονο Πολίτη τριῶν πατρίδων συγχρόνως: τῆς Οὐράνιας, τῆς Οἰκουμενικῆς καὶ τῆς πατρογονικῆς Πόλης-Κοινοῦ. Πρῶτα Χριστιανός, ἔπειτα Ρωμαῖος καὶ μετὰ αὐτὸ πού ἦταν καὶ πρὶν καὶ στὸ ὁποῖο καταλήγει κατ’ ἀποκλειστικότητα, ἂν χάσει τὰ δύο προηγούμενα. Δηλαδή, Ἀθηναῖος, Λάκων, Μακεδὼν κ.λπ. Ἡ τριεπίπεδη ἰθαγένεια τοῦ Ἑλληνα ἀγνοεῖται, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὸ Βυζάντιο. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀπίστευτη σύγχυση καὶ οἱ ἀνόητες ἀντιπαλότητες, γιὰ τὸ ἂν εἴμαστε Ἑλληνες ἢ Ρωμαῖοι (Ρωμηοί).

Τὸ συλλογικῶς πολῦτιμο, πὺν χάνεται μέσα στὴ σύγχυση, εἶναι ἡ σωστικὴ γνώση, ὅτι ἂν ὁ Ἑλληνας χάσει τὴν Κοινοτικὴ καὶ Οἰκουμενικὴ του πολιτεότητα, εἶναι σὲ θέση νὰ τίς ἀνακτήσει ἢ νὰ τίς ἀναγεννήσει, ἂν καὶ ἐφόσον κατορθώσει νὰ εἶναι Οὐρανοπολίτης. Ἄν διατηρήσει «φλογερό» τὸν «πατριωτισμὸ» του ἔναντι τοῦ ὑπερσυμπαντικοῦ αὐτοῦ «ἄλλου συστήματος πατρίδος».

Τὸ ἀνθρωπολογικὸ μηδὲν

Ἡ τυπολογία Ἰδιώτης - Πατριώτης - Χριστιανός δὲν παραπέμπει σὲ διαφορὲς «φυσικὲς» ἢ «ὄντολογικὲς», ἀλλὰ σὲ διαφορὲς ὑποκειμενοποίησης. Βεβαίως ἀνάμεσα στὰ συστήματα πατρίδος τῶν τριῶν τύπων ὑπάρχει χάσμα ἀδιάβατο. Γιὰ νὰ πάει ὅμως τὸ ἀτομικὸ ὑποκείμενο ἀπὸ τὸν ἕναν τύπο στὸν ἄλλο δὲν χρειάζεται νὰ μεσολαβήσουν κοσμοϊστορικὲς ἀνακατατάξεις. Ἡ δυνατότητα

νά μεταλλαχθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ Ἰδιώτη σὲ Πατριώτη καὶ ἀπὸ Πατριώτη σὲ Χριστιανό, εἶναι ἀπολύτως ρεαλιστική. Ἄρκει ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸ ἐπιθυμῆ ἔντονα καὶ νὰ ὑπάρχει στὸ περιβάλλον του ἡ παράδοση ποὺ θὰ τὸν βοηθήσει.

α) Ὁ “ταραγμός”

Τί ξεχωρίζει τὸν Πατριώτη ἀπὸ τὸν Ἰδιώτη;

Πρῶτον, ἡ συνειδητοποίηση ὅτι ἡ θυσία εἶναι ἀνταποδοτική. Ὁρος ἀπαραίτητος, γιὰ νὰ ἀναπαράγεται κι ὁ ἴδιος ὡς φυσικὴ ἀτομικότητα. Καὶ δεύτερον, ὅτι ἀντιλαμβάνεται τὴν προσφορά της ὡς ἠθικὸ καθήκον. Καὶ τῶν δύο τύπων ὁ χρόνος «χωρίζεται στὰ δύο». Ἀπλῶς ὁ Πατριωτισμὸς ἔχει μεταποιήσει τὴν ἀγγαρεία σὲ ἠθικὴ δέσμευση, σὲ ἐθελοντικὴ πράξη. Ἄρκει, ἐπομένως, ἓνα συνειδησιακὸ «κλίκ», γιὰ νὰ μεταβληθεῖ ὁ Ἰδιώτης σὲ Πατριώτη. Ἄρκει μία εἰδικὰ προσανατολισμένη παιδεία, γιὰ νὰ παραχθοῦν Πατριῶτες ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Ἰδιώτη.

Βέβαια ἡ Πόλις καὶ τὸ Ἔθνος, δὲν «γεννιοῦνται» μὲ ἓνα συνειδησιακὸ «κλίκ» ἀπὸ τὴν «Κεφαλὴ» τοῦ δεσποτικοῦ συστήματος. Γιὰ νὰ ξεπηδήσει πάνοπλη ἡ Ἀθηνᾶ ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Δία, ὅταν ὀλοκληρωθεῖ ἡ «κύηση», χρειάζεται νὰ τοῦ ἀνοίξει τὸ κεφάλι ὁ Ἡφαιστος μὲ τὴν τσεκούρα του! Ἄρκει, μὲ ἄλλα λόγια, νὰ σκεφθεῖ κανεὶς, πῶς ὁ κραταῖος ἀρχαιοελληνικὸς κόσμος γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Μυκηναϊκὸ καὶ πῶς ἡ Νεωτερικότητα ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα. Μεσολάβησε τρομακτικὴ κοσμοχαλασιά: ὁ Τρωικὸς πόλεμος καὶ ἡ καταστροφή τῶν μυκηναϊκῶν βασιλείων, ὁ Ἑκατονταετής καὶ ὁ Τριακονταετής πόλεμος. Ἐπίσης: Ἡ μετάλλαξη τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ κόσμου σὲ χριστιανικὸ, ἔχει πίσω της τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, τὸν ἑλληνιστικὸ *superi pona* καὶ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτηση. Χώρια ὅλα τὰ ἄλλα, τῶν Διωγμῶν συμπεριλαμβανομένων.

Συλλογικὴ κατάρρευση καὶ ἀνθρωπολογικὴ μετάλλαξη πρέπει νὰ συνδέονται, ἀλλὰ τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί εἶναι δύσκολο νὰ τὸ συλλάβουμε². Στὸ ἀτομικὸ, ὅμως, ἐπίπεδο ἡ μετάβαση εἶναι ἄλλης τάξης καὶ μποροῦμε ἄμεσα νὰ τὴν προσεγγίσουμε. Ἄρκει νὰ λάβουμε ὑπόψη, ὅτι τόσο ὁ Ἰδιώτης ὅσο καὶ ὁ Πατριώτης ὑποφέρουν ἀπὸ τὸ «μοίρασμα τοῦ χρόνου στὰ δύο». Καὶ ὅτι ἡ «δυστυχία» τους αὐτὴ καθιστᾷ ἐντελῶς ἐπισηφαλὴ τὴν ἰσορροπία τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ ὑπερατομικοῦ μέσα τους. Κοντολογίς, βρίσκονται συνεχῶς ἀντιμέτωποι μὲ τὸν κίνδυνο «ἐσωτερικῆς κατάρρευσης».

2. Τὸ θέμα ἐξετάζεται ἀναλυτικὰ στὰ βιβλία μου *Πέρα ἀπὸ τὸ Ἄτομο* καὶ στὸ *Αὐτοεἶδωλον ἐγενόμην...* (Ἐκδόσεις Ἄρμος).

Ὁ Ἰδιώτης «καταρρέει», δηλαδή, παύει νὰ ἐκπληρώνει τὶς ὀφειλές του στὸ συλλογικὸ, ὅταν συμβεῖ νὰ ἔχει ἀποβάλλει τὸν φόβο του, χωρὶς νὰ τὸν ἔχει ἀντικαταστήσει μὲ τὴν ἠθικὴ συνείδηση. Μιλᾶμε γιὰ τὸν φόβο, ποῦ «φυλάει τὰ ἔρημα», τὸν φόβο τὸν ἐξωτερικὸ, ἀλλὰ καὶ τὸν βαθύ, τὸν μεταφυσικὸ. Ὁ Πατριώτης «καταρρέει», ὅταν τὸ ἠθικὸ σθένος του τὸν ἔχει ἐγκαταλείψει, πρᾶγμα εὐλόγο καὶ φυσιολογικὸ, ἀφοῦ κατὰ τὸν C.S. Lewis, τὸ ἠθικὸ ὑποκείμενο «εἶναι πάντοτε καὶ ἀπαραιτήτως δυστυχημένο. Διότι ὁ φόρος μὲ τὸν ὁποῖο χρεώνει τὶς ἐπιθυμίες του ἡ ἠθικὴ συνείδηση εἶναι ἀρκετὰ ἐπαχθής, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν τοῦ περισσεύουν καὶ πολλὰ γιὰ νὰ ζήσει. Καὶ πρέπει εἴτε νὰ αισθάνεται ἐνοχές, γιὰτὶ δὲν ἔχει πληρώσει τὸν φόρο του, εἴτε νὰ αισθάνεται φτωχός, ἐπειδὴ τὸν πλήρωσε». Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ ἀντίθεση καθιστᾷ ἀναπόφευκτη τὴν ἐξάντληση τοῦ πατριωτικοῦ σθένους – ἂν ὄχι στὴν πρώτη γενιὰ, στὴν δευτέρη ἢ τὴν τρίτη, ὅπωςδὴποτε, λένε οἱ Ἑλληνες κλασικοί³. «Ἔχουσι γὰρ ταραγμὸν αἰ φύσεις βροτῶν»⁴. Δὲν ἀρκοῦν οἱ καλὲς προθέσεις καὶ οἱ προσωπικὲς προσπάθειες γιὰ νὰ σταθεροποιηθεῖ ἡ Ἄρετή. Τὸ πάθος εἶναι «κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων» καὶ ἀναδεικνύει τὴν ἠθικὴ ἀστάθεια σταθερότερη ἀπὸ τὴν ἠθικὴ σταθερότητα. Ἡ ἐσωτερικὴ ἰσορροπία ἀτομικοῦ - ὑπερατομικοῦ στὴν ψυχὴ τοῦ Ἰδιώτη καὶ τοῦ Πατριώτη, δὲν ἐπιδέχεται «κλείδωμα».

Ἀπὸ τὴν κατάρρευση τοῦ προ-πολεστικοῦ καὶ προ-ἐθνικοῦ Ἰδιώτη, προέκυψαν οἱ ἀντίστοιχες μορφὲς Πατριώτη. Τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί εἶναι πολὺ μακριὰ πίσω μας, γιὰ νὰ ἔχει κάτι παραπάνω ἀπὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ μᾶς σήμερα. Θὰ ἀφήσουμε, λοιπόν, τὸν Ἰδιώτη τῶν προ-πολιτικῶν καὶ προ-ἐθνικῶν δεσποτικῶν συστημάτων, γιὰ νὰ ἐντοπιστοῦμε στὸν Πατριώτη.

β) Τὸ «πατριδεγωφάγο» παράσιτο

«Καταρρέει», λοιπόν, ὁ Πατριώτης. Γιὰ νὰ γίνεῖ ὅμως τί; -Ἰδιώτης, θὰ ἦταν ἡ εὐλόγη ἀπάντηση. Δὲν πρόκειται, ὅμως, πλέον γιὰ τὸν κλασικὸ Ἰδιώτη, ἐπειδὴ ὁ παλιὸς βαθὺς καὶ συνάμα ὑποκειμενοποιητικὸς φόβος δὲν ἐπανερχεται. Τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ μπεῖ στὴν θέση τῆς ἐξαχνωμένης ἠθικῆς συνείδησης ἡ σοφιστικὴ ἰδέα, ὅτι τὸ συλλογικὸ δὲν ἔχει ὑπόσταση καὶ ὅτι τὸ καλὸ δὲν εἶναι ὑπερατομικὸ. Ὅτι ἡ ὑπερατομικότητα τοῦ καλοῦ εἶναι «ἐπινόηση τῶν παίδων καὶ τῶν βασιλιάδων, τῶν πλουτοκρατῶν καὶ τῶν κονδυλοφόρων τους,

3. Ὁ Πλάτων στὸ Η' βιβλίον τῆς *Πολιτείας* καὶ στοὺς *Νόμους*, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅταν μιλά γιὰ τὶς «παρεκβάσεις» τῶν πολιτευμάτων.

4. ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ, *Ἡλέκτρα*, στ. 367-368.

για να τρέφονται ανενόχλητοι από τον φόρο βλακείας των κοροΐδων». *Καλό για τον άνθρωπο είναι μόνο ό,τι ευχαριστεί την επιθυμία του. Και άρμόδιος να το αξιολογήσει είναι ο ίδιος και κανένας άλλος.*

Η άμυγώς έγωιστική σοφιστική ιδέα έχει καθοριστικές συνέπειες. «Θρομβώνει» την αυθυπερβατική κλήση στον άνθρωπο και εμποδίζει την ζωική του ενέργεια να κατευθυνθεί σε υπερατομικούς σκοπούς. Ο τέως Πατριώτης δέν αναπαράγει το σύστημα πατρίδος του. Άπεναντίας, το άποσυνθέτει, διότι άφ' ενός το άπομυζά, χωρίς να αναπληρώνει το άπομυζούμενο, και άφ' έτέρου, ή παρουσία του δρᾶ σαν διαβρωτικό όξυ πάνω στην κοινωνικότητα, την στανική του συν-Ίδιώτη και την ήθική του συν-Πατριώτη. Δύναται κανείς να συλλάβει την έκταση της καταστροφής που προκαλεί ή άρρώστια αυτή, αν σκεφθεί ότι προσβάλλει πρώτα τα άτομα των έλιτ, τις πνευματικές και πολιτικές ήγεσίες.

Συνεπώς: από κατεξοχήν πατριδοφόρος τύπος, ο Πατριώτης μεταλλάσσεται σε τύπο *παρασιτικό - πατριδοφθόρο*. Δέν πρόκειται όμως για «τέταρτο τύπο», αλλά για *μη-τύπο*. Η έκκοπή της κοινωνικής συνιστώσας της ύποστάσεώς του, τον άποσαθρώνει ως ύποκείμενο. Ένδοστρεφόμενη ή αυθυπερβατική ενέργεια, μεταλλάσσεται σε αυθυποβατική, κατακρημνίζοντάς τον σε μία κοχλιοειδή διαδικασία έσωτερικής άποσύνθεσης στον πυθμένα της όποιας μορφάζει το άπόλυτο Τίποτα. Φυσικά ή έκρηκτική κλιμάκωσή της θέτει κάποια όρια στην έξωτερική επικινδυνότητα του διαλυμένου ατόμου, γιατί ξυπνά το λεγόμενο «ένστικτο άυτοσυντήρησης» του συλλογικού με άποτέλεσμα τις τυραννικές, εν γένει, ύποστροφές. Στις ύποστροφές αυτές, και για να «κλείσει ο κύκλος», ή συλλογική «Κεφαλή», από ήπια άπρόσωπη Άρχη στην άκμή της Πόλεως και του Ήθνους, μεταλλάσσεται σε άνθρωποκτονικότερη της αρχαϊκής μολωχιστικής έκδοχής της.

Το φαινόμενο είναι βέβαια «άδιανόητο». Αυτό όμως δέν το εμποδίζει να συμβαίνει. Είναι ανθρωπολογικός νόμος. Συνέβη στους Έλληνες, συνέβη στους Ρωμαίους, συμβαίνει και στον σύγχρονο κόσμο. Η συλλογική διάρκεια της πατριωτικής συνοχής έξαρτάται από τα διαθέσιμα *ήθικά άποθέματα* κι αυτά από το θεμελιακό *θυσιαστικό κεφάλαιο*, πάνω στο όποιο αναπτύσσεται το δικαιοπολιτικό σύστημα. Δυστυχώς, το δένδρο του Πατριωτισμού και του Πολιτισμού γενικότερα φυτρώνει και δίνει τους καρπούς του, στον «άγρο του αίματος». Πράγμα που δέν άρέσει βέβαια σε κανέναν. Πόσο μάλλον στους έπιγόνους, οι όποιοι έπειδή «τά βρήκαν όλα έτοιμα», έχουν την άνεση να «τό παίζουν υπεράνω», «άνεκτικοί» και «φιλελεύθεροι» άπέναντι στην βαθμιαία έξασθένιση - έκλειψη της συλλογικής συνείδησης. Μην ξεροντας τί τους περι-

μένει ως συνέπεια τῶν πράξεών τους, ἀποροῦν ἔπειτα, γιατί καί πῶς ἡ «ἐπικατάρατη διχόνοια», ὁ «κακὸς αὐτὸς δαίμων τοῦ ἔθνους», τοὺς ξανάριξε στὸν «ἀγρὸ τοῦ αἵματος»⁵.

Ἡ ἐσωτερικὴ κατάρρευση τῆς πατριωτικῆς συνείδησης συνέτριψε τὸν ἀρχαιοελληνικὸ πολιτισμὸ. Δύναται νὰ ἐπισημανθεῖ σὰν τὸ ἐστιακὸ κέντρο τῆς ἑλληνικῆς παρακμῆς. Ὡς ἐμβληματικὴ φιγούρα τῆς ἔχει καταγραφεῖ ὁ Σοφιστής, διότι αὐτὸς εἶναι πού ἐξιδανίκευσε τὴν ἀνθρωπολογικὴ ἀρρώστια καὶ τὴν προβίβασε σὲ ἀπαύγασμα τοῦ εὖ ζῆν. Τὸ ὁμόλογο φαινόμενο στὸν νεωτερικὸ πολιτισμὸ ἐκδηλώνεται κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα μὲ τὴν μορφή τοῦ «μεταμοντέρου μηδενισμοῦ», ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη ἀποσαθρώσει τὸν ἐθνικὸ πατριωτισμὸ σὲ ἀσύλληπτη κλίμακα.

Πῶς νὰ ὀνομάσουμε αὐτὸν τὸν «μη-τύπο», αὐτὸν τὸν ἀνθρωπολογικὸ καρκίνου, αὐτὸ τὸ πατριδοφάγο παράσιτο, πού τρώει συνάμα καὶ τὸν ἑαυτὸ του; Μιλᾶμε συνήθως γιὰ «γραικυλισμὸ», γιὰ «ἐθνομηδενισμὸ», γιὰ «πατριδομηδενισμὸ» ἢ γιὰ σκέτο «μηδενισμὸ». Ἡ λέξι «μηδενιστής» δὲν εἶναι ὡστόσο ἐπαρκῆς, ἐπειδὴ τῆς λείπει ἡ διάσταση τοῦ αὐτομηδενισμοῦ. *Πατριδεγωφάγος*, ἢ γενικότερα *κοινωνιο-ἐγωφάγος*, θὰ ἦταν ἴσως μία καταλληλότερη ὀνομασία.

Ἄν ἀπὸ τὴν κατάρρευση τοῦ προελληνικοῦ καὶ τοῦ προνεωτερικοῦ Ἰδιώτη γεννήθηκε ὁ Πατριώτης, ὁ βραχύβιος αὐτὸς τύπος ὑποκειμένου, *μήπως μέσα ἀπὸ τὴν δική του κατάρρευση δύναται νὰ προκύψει ἕνας ἄλλος τύπος; Αὐτὸ εἶναι τὸ κεντρικὸ ἀνθρωπολογικὸ ἐρώτημα* πού ἀντιμετωπίζει ὁ ἀνθρωποκεντρικὸς πολιτισμὸς στὸ ζηνὶθ τῆς ἀνάπτυξής του. Ξέρουμε, βέβαια, ὅτι στὴν ἑλληνικὴ περίπτωσι, εἴχαμε τὴν ἐμφάνισι τοῦ Χριστιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωσε ἄλλα χίλια χρόνια ζωῆς στὸ ἑλληνικὸ σύστημα πατρίδος καὶ οἰκουμένης. Δεδομένου, ὅμως, ὅτι ὁ νεωτερικὸς ἄνθρωπος εἶναι «μεταχριστιανικὸς», ἡ ἀπάντησι μοιάζει νὰ διαφοροποιεῖται. Ἐκ πρώτης ὄψεως τουλάχιστον.

Τὸ θεμελιῶδες ζητούμενο

Ὅπως ἔδειξε ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαιο-ἑλληνικοῦ συστήματος πατρίδος, ὁ θάνατος ἀπὸ τὸν ἀνθρωπολογικὸ καρκίνου δὲν εἶναι τὸ ἀναπόδραστο πεπρωμένο τοῦ Πατριώτη, ἐπειδὴ τοῦ προσφέρεται ἡ δυνατότητα νὰ γίνει Χριστιανός. Μὲ

5. Γιὰ μία σὲ βάθος συναίσθησι τοῦ προβλήματος, βλ. ΚΟΣΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛ., *Ὁ ἀγρὸς τοῦ αἵματος*, ἔκδ. Κέδρος, Ἀθήνα 2003.

τήν χριστιανική του μετάλλαξη τὸ ὑποκείμενο «σώζεται», δηλαδή ἀποφεύγει τὴν διάλυση πὸ ἀναπόφευκτα τὸ περιμένει, ὅταν φτάσει στὴν ἀκμὴ του. Καί, ἐπιπλέον, κερδίζει αὐτὸ πὸ τοῦ ἔλειπε πρὶν: τὴν ὑπαρκτική του ἀκεραιότητα.

Τὸ ἐμπόδιο

Ἀρκεῖ βέβαια νὰ ὑπερνικηθεῖ μία «μικρή», ἀλλὰ δυσκαταγώνιστη δυσκολία. Τὸν ζητούμενο «νέο ἐαυτὸ», τὸν χριστιανικὸ ἐαυτὸ μὲ τὸ νέο θέλημα, δὲν μπορῶ νὰ τὸν «κατασκευάσω» μόνος μου. Πρέπει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς νὰ ἔλθει νὰ «σκηνώσῃ» –νὰ στήσει τὴ «σκηνή» του– μέσα μου. Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς δὲν ἔρχεται, ἂν δὲν τὸν ἔχω ἐπιθυμήσει μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά. Ἄν δὲν τὸν ἔχω συνεχῶς στὸ μυαλό μου. Ἄν δὲν τὸν προσκαλῶ «ἀδιαλείπτως» καὶ μὲ τὴν φορτικότητα τοῦ ἐπαίτη. («Ὡστε *«διὰ γὰρ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει»*). Κι ἂν δὲν τὸν ἀναζητῶ *ἐκεῖ πὸ ὃ ἴδιος βρίσκεται, ἀλλὰ ἀπάδει πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειά μου: ἀνάμεσα στοὺς πεινῶντες καὶ διψῶντες, στοὺς ξένους, στοὺς γυμνοὺς καὶ στοὺς ἀσθενοῦντες ἢ στοὺς ἐν φυλακῇ*. Τὸν θέλω βέβαια στὴν ζωὴ μου ὡς ὑποψήφιος Χριστιανὸς πὸ εἶμαι. Τὸν θέλω στὸ σπίτι μου. Ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ τοῦ παραχωρήσω «ὅλα τὰ δωμάτια». Καὶ νὰ μοῦ κουβαλήσει ὅλους αὐτούς... Δὲν εἶναι λογικὸ νὰ κρατήσω κάτι γιὰ μένα; Μία γωνίτσα; *Αὐτὸ εἶναι ὅλο κι ὅλο τὸ ἐμπόδιο...* Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἔρχονται ὅπως ἐγὼ τὰ φαντάζομαι καὶ τὰ περιμένω. Προσωπικὲς ἀποτυχίες, κρίσεις, ἀρρώστιες κ.λπ. μὲ συνετίζουν μὲ τὸν δικὸ τους πολὺ πειστικὸ τρόπο. Τὸ παίρνω ἀπόφαση καὶ τὸ ἐμπόδιο ξεπερνιέται. Κάπως ἔτσι συντελεῖται ἡ «*καλὴ ἀλλοίωση*». Σύμφωνα βέβαια μὲ ὅσα ἔχουν πεῖ καὶ γράψει αὐτοὶ πὸ τὴν ἔζησαν. Ὁ γράφων ἀπλῶς ἀντιγράφει.

Ἡ Ὁδὸς

Οἱ τρεῖς τύποι, ὁ *Ἰδιώτης*, ὁ *Πατριώτης* καὶ ὁ *Χριστιανὸς* συγκροτοῦν τὴν *τριβαθμὴ κλίμακα τῆς ὑποκειμενοποίησης* μὲ τὸ ὑποκειμενικὸ «μηδέν» νὰ χάσκει ἀνάμεσα στὶς τρεῖς βαθμίδες.

Στὴν χριστιανικὴ Παράδοση γίνεται λόγος γιὰ τίς «*τρεῖς τάξεις τῶν σωζομένων*»: τοὺς «*Δούλους τοῦ Θεοῦ*», τοὺς «*Ἐργάτες τοῦ Θεοῦ*» (ἢ «*Μισθωτοὺς Του*») καὶ τὰ «*Παιδιὰ τοῦ Θεοῦ*» (ἢ τοὺς «*Φίλους Του*»). Στὴν κοινωνικὴ ὀντολογία τῆς ἑτερότητας ἐμφανίζονται ὡς «*Κολεκτιβιστικὸς ἄνθρωπος*», «*Ἄτο-*

μο», «Πρόσωπο» και οι αντίστοιχοι πολιτισμοί ως «Κολεκτιβιστικοί», «Άτομο-κεντρικοί», «Προσωποκεντρικοί», –ανάλογα με τὸ ποιὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς τύπους ἀνθρώπου συμβαίνει νὰ εἶναι ἐκεῖ ὁ ἐλκυστὴς μετὰ τὸ μεγαλύτερο νοσηματοδοτικὸ σθένος. Ὁ Ἰδιώτης εἶναι Ὑπήκοος, ὁ Πατριώτης εἶναι Πολίτης, ὁ Χριστιανὸς εἶναι Οὐρανοπολίτης καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου μετέχει καὶ στὰ δύο χθόνια συστήματα πατρίδος. Ἀκόμα κι ὅταν αὐτὰ καταντοῦν ἐρussi-χθόνια. Δὲν συμπίπτουν οἱ λέξεις μετὰ τὰ σημαίνοντα. Συμπίπτουν ὅμως τὰ σημασιόμενα, τὰ πράγματα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ἀνθρωπολογικὴ Κλίμακα κοιταγμένη ἀπὸ διαφορετικὲς γωνίες.

Ἄλλὰ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει «Κλίμακα» τὴν τυπολογία τῶν τριῶν τύπων; Εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ στὰ συστήματα πατρίδος τοῦ Ἰδιώτη καὶ τοῦ Πατριώτη ἔχει εἰσχωρήσει ὁ Χριστιανὸς καὶ ἔχει ἐγκαταστήσει ἐκεῖ τὸ «ἄλλο σύστημα πατρίδος» του, ἔχει γεφυρωθεῖ τὸ μεταξὺ τους χάσμα.

Ἡ γεφύρωση τοῦ πρωταρχικοῦ χάσματος, μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπινου, συνεπιφέρει τὴν γεφύρωση ὅλων τῶν λοιπῶν χασμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀρχαῖος «πατὴρ πόλεμος» θεμελιώνει τὴν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων.

Ἄνοιξε δηλαδὴ ἡ Ὀδὸς, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν πρώτη βαθμίδα, περνᾷ ἀπὸ τὴν δεύτερη καὶ ἐκβάλλει στὴν τρίτη. Ἡ Ὀδὸς ποὺ γεφυρώνει, ἐπίσης, τὶς διαφορετικὲς ἱστορικὲς ὑποστάσεις τῶν συστημάτων οἰκουμένης. Ἡ διάνοιξη τῆς Ὀδοῦ ἐπιτρέπει στοὺς δύο πρώτους τύπους –τὸν Δοῦλο καὶ τὸν Μισθωτὸ– νὰ φοιτήσουν στὸ τριτάξιό σχολεῖο τῶν «σωζομένων», δηλαδὴ τῶν *διαφευγόντων τὴ διάλυση καὶ ἀνακτώντων τὴν ἀκεραιότητά τους*. –Καὶ νὰ «σωθοῦν», ἀκόμα κι ἂν δὲν κατορθώσουν νὰ φτάσουν στὴν «τρίτη τάξη», τὴν τάξη τῶν «τελείων». Γι' αὐτὸ «χριστιανὸς» λογίζεται ὄχι μόνον ὁ κατὰ κυριολεξία Χριστιανός, ὁ τρίτος τύπος, ἀλλὰ καὶ ὁ Μισθωτὸς καὶ ὁ Δοῦλος, ποὺ ἔχουν εἰσέλθει στὴν Ὀδό. Ἡ Ὀδὸς κατέστη δυνατὴ, ἐπειδὴ ἡ συλλογικὴ Κεφαλὴ τοῦ χριστιανοῦ Δούλου, τοῦ χριστιανοῦ Μισθωτοῦ καὶ τοῦ χριστιανοῦ Φίλου εἶναι ἡ *Ἴδια καὶ ἡ Αὐτὴ* στὶς τρεῖς βαθμίδες τῆς Κλίμακας: ὁ *Ἐσταυρωμένος*. «*Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ὀδὸς*», λέει *Αὐτός*, ποὺ γεφύρωσε «ἀσυνγχύτως καὶ ἀδαιρέτως», μέσα κι ἔξω του, τὴν διάκριση θεοῦ καὶ ἀνθρώπινου, ἀτομικοῦ καὶ συλλογικοῦ. Αὐτὸς ποὺ γκρέμισε τὸν «μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ» καὶ ἔκανε τὸ ὑποκείμενο, ποὺ ὁ κόσμος ἀποπέμπει, «πνεῦμα κοινωνίας», τὸ ὁποῖο «ὅπου θέλει πνεῖ» –μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὰ Συστήματα.

Αὐτός, προκειμένου νὰ ἀπελευθερώσει τὸν Δοῦλο καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴν τάξη τῶν Μισθωτῶν, ἀξιοποιεῖ ὅ,τι τὸν συνέχει, δηλαδὴ τὸν φόβο του γιὰ τὴν τιμωρία (Κόλαση = Τιμωρία). Προκειμένου ἐπίσης νὰ ἀπελευθερώσει τὸν Μι-

σθωτό από την «χειράφετη δουλεία»⁶ του και να τον οδηγήσει στην τάξη τῶν Υἱῶν, Φίλων και Κληρονόμων Του, τὸν πληρώνει κι ἀπὸ πάνω μὲ τὸν Παράδεισο γιὰ μισθό!

Τοὺς «σώζει», ὀδηγώντας τους σὲ «ἀόρατο πόλεμο» μὲ τίς «ἀρχές και τίς ἐξουσίες τίς πνευματικές», πὸν τοὺς ἀκρωτηριάζουν τὴν ὑπαρξὴ και τοὺς ὀδηγοῦν στὴν ἀνυπαρξία. Ἐκεῖνες βέβαια ἐξαπολύουν τὴ γνωσὴ τους πατέντα: τὸν διωγμὸ, τὴν ἀποπομπή, τὴν «σταύρωση». Αὐτοὶ ὅμως ξέρουν ὅτι «οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν .... οὐ δύνασθε θεῶ δουλεύειν και μαμωνᾶ». Αὐτοὶ, «σηκώνουν τὸν σταυρό τους» και «νικοῦν» – «σώζονται». Ἐκεῖνες, «χάφτοντας λαίμαργα τὸ ἀγκίστρι τοῦ σταυροῦ», δένονται μόνες τους στὸ «ἄρμα τοῦ θριάμβου» Του. Οἱ μὲν «θύματα», ἀλλὰ ἀκέραιοι - σωσμένοι. Οἱ δὲ θηρία «ξεδοντιασμένα», σκιάχτρα γελοῖα, πὸν θὰ παραδοθοῦν στὸ σκότος τῆς ἐξώτερης λήθης, μόλις ἡ κοσμικὴ Πομπὴ φτάσει στὸ τέρμα της. Ποῦ ἤδη «ἐγγύς ἐστι»...

Διερωτήματα

Ἡ ἀνθρωπολογικὴ Κλίμακα ταξινομεῖ τίς ὑποκειμενοποιητικὲς Παραδόσεις σὲ τρεῖς τύπους: τίς *θεο-κρατικές*, τίς *ἀνθρωπο-κεντρικές* και τὴν *χριστιανικὴ παράδοση*. Ἡ μὲ ὄρους ὄντολογίας τῆς ἑτερότητας, σὲ *κολεκτιβιστικές*, *ἀτομο-κεντρικές* και *προσωπο-κεντρικές* παραδόσεις.

Ἡ χριστιανικὴ παράδοση εἶναι ἡ Ὀδός (ἡ «στενὴ και τεθλιμένη»), πὸν διαπερνᾶ τὰ συστήματα πατρίδος τοῦ Δούλου και τοῦ Μισθωτοῦ, τοῦ Ἰδιώτη και τοῦ Πατριώτη και ἐκβάλλει στὸ ὑπερσυμπαντικὸ «ἄλλο σύστημα πατρίδος». Περιλαμβάνει δὲ και τὸ πλῆθος τῶν «ἀτραπῶν», πὸν παρὰ (ἢ μᾶλλον χάρη) στὸν φαινομενικὰ ἄλλοπρόσαλλο προσανατολισμὸ τους, προ-ἄγουν στὴν Ὀδό⁷. Ὡς πρὸς τὸν διεμβολιστικὸ ὄλων τῶν «πτωτικῶν» διαιρέσεων χαρακτηῖρα της, ἡ χριστιανικὴ παράδοση εἶναι ἡ μοναδική, μεταξὺ τῶν ὁμολόγων της, –παρότι (ἢ μᾶλλον διότι) προσλαμβάνει «κολεκτιβιστικὴ» και «ἀτομοκεντρικὴ» μορφή κατὰ τὴν διέλευσή της ἀπὸ τὰ δύο «πατώματα» τῆς διανθρώπινης συλλογικότητας. Συναποκομιζοντας, βέβαια, και τὸ ἀντίστοιχο ἀπωθητικὸ «κέλυφος».

6. Εἶναι ἡ διατύπωση τοῦ Μάρξ γιὰ τὴν νεωτερικὴ ἐλευθερία στὸ ἔργο του *Ἁγία Οἰκογένεια*.

7. Ἀτραπός: «εἰ δὲ και ἑτέρας ὁδοὺς λέγεται εἶνε... ἅς οἱ ἀκρίται ἀτραποὺς καλοῦσι».

Βεβαίως, ενώ είναι σαφής θεωρητικά η γεφύρωση των ανθρωπολογικών βαθμίδων, μέσω της Όδοϋ, μοιάζει μυστηριώδης ο τρόπος που αυτή λειτουργεί ιστορικά. Πώς, παρά τα μακροχρόνια ρήγματα, η συνέχεια ξαφνικά αποκαθίσταται; Πώς έγινε και, παρά την συστηματική άθειςτική λοβοτόμηση τριών γενεών, επανήλθε στη Ρωσία για να άγιοποιήσει τον τελευταίο Τσάρο-θύμα του μπολσεβικισμού και να στηρίξει ολόπλευρα την έθνο-κρατική της πατρίδα; Πώς άραγε να λειτουργεί μέσα στην ευρύτερη τριλεκτική (όρθόδοξη, καθολική, προτεσταντική) δομή της Ευρώπης; Και πώς αντιμετωπίζει την δική της μηδενιστική διάβρωση και βέβαια το έρυσιχθόνιο συστημικό βαμπίρ, που άπειλεϊ άμεσα με ολοκληρωτική άφαιμάξη όλα τα έθνοκρατικά της σώματα;

Το ιστορικό προηγούμενο, που μπορεί να δώσει κάποια ιδέα, είναι αυτό της βυζαντινής κατάρρευσης, όταν οι *Δυνατοί* είχαν εκφύγει παντός έλέγχου και η κρατική και η σχολική παρακμή υπό τον μανδύα ενός δήθεν «έλληνο-άναγεννητικού» φουνταμεταλισμού, είχαν ήδη ένθρονίσει και πάλι τον έφτάφυχο έλληνικό μηδενισμό, ο οποίος θεότυφος, όπως ανέκαθεν είναι, νόμιζε ότι θα έρθει... ο Πάπας να τον «σώσει». «Οτι η ύποστροφή είχε φτάσει στο μηδέν, εκεί άκριβώς άπ' όπου ξεκίνησε η βυζαντινή εκτίναξη, το βλέπουμε στην «φρικώδη εικόνα» που μās δίνει ο 14^{ος} αιώνας για το ποιόν των άρχόντων του Μοριά⁸.

Τότε η Έκκλησία έσπασε τους καθεστωτικούς δεσμούς της με το βαμπιρικό κακό συναπάντημα. Μετέφερε την εκκλησιαστική αυθεντία από τις δυναμοκεντρικές δομές στον ταπεινό άσκητή, που φτωχότερος κι άπ' τον φτωχότερο των

8. «Ο άνώνυμος έγκωμιαστής του αυτοκράτορος Μανουήλ έγραψε φρικώδη εικόνα του βίου των εν Πελοποννήσφ τιμαριωτών, έξ ης παραθέτω την έξης περικοπήν «...γένος Έλλήνων, ούκ άσφαλει γλώττη χρώμενον, έργφ δέ τφ πάν άθεοι, και θηρίων άπάντων ώμότεροι, μήτε θεφ, μήτε φύσεως φροις πειθόμενοι, αλλά πλεονεξία και άρπαγή και τφς των όμοφύλων αίμασι χείροντες, άνδραποδιστάς περι κακίας άθλων μιμούμενοι, στεφανηφορούσιν άσέβειαν, αυτούς προς ύπερβάλλοντες... τοιούτοις έθεσιν έξαιρέτως προσέχοντες άργαλειωτάτων δεινών και άπεχθεσιτάτων αίτιοι γίνονται, άναλαβόντες άνωθεν εκ προγόνοιν αυτό (το έθος της άλληλομαχίας) κατά τινα συγγενείας διαδοχήν, και κληρον άνόσιον άμα και άπαραίτητον, σεμννόμενοι μάλλον αυτοίς (τοίς προγόνοις) η τή σφενδόνη Γύγης, και πλατάνφ Κφρος χρυσή». Έπεικέστερον τούτου εικονίζει τους Πελοποννησίους τοπάρχας ο αυτοκράτωρ Ίωάννης ο Καντακουζηνός: «Ούτε γάρ κακοπραγία, ούτε εύημερία, ούτε χρόνος ο πάντα λύων, διαλύειν δύναται αυτούς την προς άλλήλους έχθραν, αλλά διά βίου τέ πολέμιοι εισίν άλλήλοις, και μετά τελευτήν, ώσπερ τινα πατρφφον κληρον καταλείποντες την προς τίνας διαφοράν. Και των Λυκούργου νόμων πάντων άμελήσαντες, ενός μόνου του Σόλωνος έξέχονται του Άθηναίου άκριβώς, ως άτίμους ποιεί των πολιτών τους εν στάσει μηδεμιδι μερίδι προσκειμένους». Τόν εν Μάνη πόλεμον φατριών κετέπαυσεν η έλληνική επανάστασις», (ΣΑΘΑ Κ., Έλληνες στρατιώται εν τη Δύσει και άναγέννησις της έλληνικης τακτικής, Άθήναι 1885).

φτωχῶν, κράτησε ἔκτοτε ἀναμμένη γιὰ αἰῶνες τὴ δάδα τοῦ ἀκτίστου Φωτός. Μὲ τὸ κίνημα τῶν *Ἑσυχαστῶν* ἢ χριστιανικὴ παράδοση ἀνέλαβε τὶς οἰκουμενικὲς εὐθύνες της, *σώζοντας τὰ ἔθνη τῆς Ὁρθόδοξης οἰκουμένης*. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἄσβηστο μῖσος ποὺ τρέφει ἐφεξῆς ὁ μηδενισμὸς ἐναντίον τοῦ ἑλληνικότατου καὶ ὑπερδραστήριου αὐτοῦ («ὀμφαλοσκοπικοῦ» τάχα) ἡσυχαστικοῦ κινήματος. Μποροῦμε νομίζω νὰ τὸ συμπεράνουμε: Τὸ κλειδί τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὴν Κρίση τὸ κρατᾷ ἡ χριστιανικὴ παράδοση. Καλεῖται, λοιπόν, νὰ ἐπαληθεύσει καὶ ἐφεξῆς τὸ αἰνιγματικὸ «καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Ὁ Χριστιανὸς εἶναι βέβαια ὁ τύπος ὑποκειμένου ποὺ ἔχει τὶς προδιαγραφές νὰ λύσει τὸ ἀνθρωπολογικὸ πρόβλημα. Μήπως ὅμως *ὑστερεῖ στὴν κατανόηση τοῦ προβλήματος*; Τὸ λέω αὐτό, γιὰ τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι πῶς θὰ ἀπαντήσει στὰ ἐρωτήματα τῆς *ἑλληνικῆς ψυχῆς*, πρᾶγμα ποὺ ἔκανε μὲ ἐπιτυχία στὰ χίλια τόσα χρόνια τῆς πάλης του μὲ τὸν ἑλληνικὸ μηδενισμὸ. Τὸ συστημικὸ περιβάλλον ποὺ δημιούργησε ὁ νεωτερικὸς μηδενισμὸς εἶναι ἀπολύτως ἀντίθετο: *δὲν ἀφήνει κἂν νὰ «φυτρώσει» ψυχὴ μέσα στὸν ἄνθρωπο*. Ἡ ψυχὴ στεγνώνει πρὶν ἀκόμη βλαστήσει στὸ παιδί καὶ στὸν ἔφηβο. Ἐνῶ, ὅταν ἡ ἐσωτερικὴ ἀποσύνθεση τοῦ ἐνηλίκου πάει νὰ μαλακώσῃ κάπως τὸ ἔδαφος καὶ τὸ δάκρυ τοῦ πόνου νὰ ποτίσει τὶς ρίζες της, ἔρχεται τὸ ψυχιατρικὸ σύστημα καὶ ρίχνει μὲ τὸν τόνο τὰ φιλόφθωρα ψυχοκτόνα του.

Πῶς νὰ ξεπεταχθεῖ, λοιπόν, στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο αὐτὸ τὸ «φυτὸν οὐράνιον» ποὺ ὁ κλασικὸς Χριστιανὸς ἤξερε νὰ καλλιιεργεῖ; Ἐδῶ ὁ Χριστὸς ἠττάται κατὰ κράτος. Ἀλλὰ, σύμφωνα μὲ τὴν χριστιανικὴ Παράδοση, ὁ κόσμος δὲν φτιάχθηκε γιὰ νὰ φαγωθεῖ ἀπὸ τὸ ἐρυσιχθόνιο, κοινωνιο-ἐγωφάγο καὶ κόσμο-ἐγωφάγο, συστημικὸ παράσιτο. Ποῦ ἂν τοῦ δινόταν τὰ μέσα, θὰ καταβρόχθιζε τὸ σύμπαν ὀλόκληρο, γιὰ νὰ τὸ μεταποιήσῃ σὲ βόθρο. Ἡ συστημικὴ «κρίση» δημιουργεῖ συνθήκες *εὐνοϊκῆς* γιὰ τὴν ἐμφάνιση Χριστιανῶν «ἐκ μεταστροφῆς», δηλαδή, Χριστιανῶν στὴν κυριολεξία. Αὐτοὶ θὰ ξέρουν πῶς νὰ ἀξιοποιήσουν τὴν ἐμμονὴ τοῦ νεωτερικοῦ ἀνθρώπου στὴν «ἰδιαιτερότητά» του καὶ τὴν πιθανὴ παρόρμησή της νὰ εἰσβάλλει στὸν δημόσιο χῶρο μόλις ἡ Κρίση τὸν βγάλει ἀπὸ τὸ σύννεφο μὲ τὶς ροὺς ψευδαισθήσεις ποὺ δημιουργοῦσε ὡς τώρα τὸ γλυκὸ δόντι τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ βαμπίρ. Ἐννοοῦμε, βέβαια, τὴν ἀφύπνιση τοῦ νέου ἀνθρώπου, γιὰ τὴν βλάβη ποὺ ἤδη ὑπέστη ὁ παλιός, εἶναι μᾶλλον ἀνήκεστη. Ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς ἀκριβῶς θὰ γίνει τοῦτο; Ἐδῶ ὁ συγγραφέας «σηκῶνει τὰ χέρια ψηλά». Δὲν τὴν ξέρει τὴν ἀπάντηση. Ξέρει μόνο αὐτὸ ποὺ βλέπει. Ὅτι ὁ Χριστὸς, μὴ ἔχων «ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει», ξενοχτᾷ στὰ πεζοδρομία μαζί μὲ τὸν νηστικὸ, τὸν ἄστεγο καὶ τὸ πρεζόνι.